

УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ
МУЗЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

ВОЛОДИМИР ВИННИЧЕНКО

СТОРІНКИ ДЕРЖАВНО-ПОЛІТИЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ

КИЇВ
2010

ВСТУПНЕ СЛОВО

Стисло охарактеризувати особистість Володимира Винниченка дуже непросто. Він безпосередній учасник політичного та державотворчого процесу української історії перших десятиліть XX століття. Саме він очолив перший український уряд – Генеральний Секретаріат. Вражає й творчий спадок В.Винниченка – письменника і драматурга, без врахування якого будь-яка уява про український та й європейський літературний процес, культуру першої половини XX століття буде неповною. Не втрачає свого наукового, теоретичного значення його внесок в історіографію, глибоке філософське осмислення суспільних, геополітичних процесів XX століття. Митці визначають високий фаховий рівень малярських творів В.Винниченка. А ще розкиданий щедрим талантом по всіх-усюдах його величезний публіцистичний доробок. А ще 40 книжок щоденника! А ще велетенська епістолярія! А ще стенограми виступів, доповідей, рукописи політичних документів і неопублікованих праць, що відклалися в архівосховищах не лише України, але й багатьох країн!

Важко навіть збагнути, як багато могла зробити за життя одна людина, який виразний слід залишила в історії...

Голова
Українського інституту
національної пам'яті
В.Солдатенко

Міська дума м. Єлисаветграда.
Фото. Поч. XX ст.

Церква Ікони Володимирської Божої Матері у Єлисаветграді, в якій охрестили В.Винниченка.
Поштівка. Поч. XX ст.

Будинок Єлисаветградської гімназії, в якій починав своє навчання В.Винниченко.
Фото. Поч. XX ст.

Будинок Златопільської гімназії, в якій В.Винниченко отримав атестат.
Фото. Поч. XX ст.

Володимир Винниченко народився 16(28) липня 1880 року в місті Єлисаветграді на Подніпрянщині у селянській родині. Батько його Кирило Винниченко, мати -- Євдокія Павленко. У народній школі Володимир звернув увагу своїми здібностями, і це переконало батьків у доцільності продовження освіти дитини. Незважаючи на тяжке матеріальне становище родини, по закінченні школи Володимира віддали до Єлисаветградської гімназії. У гімназії кепкували з української мови, простенького одягу малого гімназиста. Таке ставлення пробудило у Володимира усвідомлення та розуміння соціальної нерів-

ності та національного гніту, викликало в нього протест, заклало основи революційності на подальше життя. Навчаючись у гімназії, брав участь у революційній організації, написав революційну поему, за яку одержав тиждень «карцеру». Згодом був виключений з навчального закладу. Але Володимир не полишив своїх студій. Він самотужки підготувався до іспитів і екстерном закінчив Златопільську гімназію. 1900 року В.Винниченко вступив на юридичний факультет Київського університету і того ж року долучився до таємної студентської революційної організації «Студентська громада». Вступив до Революційної україн-

Листівка Революційної Української Партії (РУП), членом якої був В.Винниченко.
Березень 1903 р.

Свідectво про виключення В.Винниченка з числа студентів Університету св.Володимира у Києві без права вступу в інші вищі школи.
30 травня 1902 р.

Володимир Винниченко.
Фото. 1902 р.

Будинок Університету св. Володимира у Києві. Фото. Поч. XX ст.

ської партії (РУП), за дорученням якої проводив агітаційно-пропагандистську роботу серед робітників Києва та селян Полтавської губернії, за що 1902 року був заарештований, виключений з університету та ув'язнений до Лук'янівської в'язниці в Києві, з якої зумів утекти.

Незабаром новий арешт, дисциплінарний батальйон. Але він знову втік і нелегально вийшов за кордон. Ризикуючи життям не раз особисто переправляв революційну літературу в Україну.

Після чергового арешту й ув'язнення із загрозою довічної каторги В.Винниченку за

допомогою товаришів вдалося вирватися з рук царської охоранки. З моменту утворення Української соціал-демократичної робітничої партії (УСДРП) у грудні 1905 року став одним з її лідерів.

Рятуючись від чергової загрози арешту він емігрував. За кордоном активно співпрацював з низкою українських видань, разом із М. Грушевським видавав часопис «Промінь». У Парижі він одружується з Розалією Ліфшиць, яка стала не лише його музою, а й вірним другом на все життя.

На початку Першої світової війни В.Винниченко повернувся до Росії і жив

Лук'янівська в'язниця.
Фрагмент плану м.Києва. 1914 р.

В.Винниченко. Фото з жандармської справи.
1903 р.

В тюремній камері. Акварель В.Винниченка. 1904 р.
Зліва направо: В.Винниченко, В.Степанківський, С.Єфремов.

до 1917 року під чужим ім'ям переважно в Москві, займаючись літературною діяльністю.

У березні 1917 року після повалення самодержавства і перетворення Російської імперії на демократичну республіку В.Винниченко переїхав до України і одразу долучився до активної політичної роботи.

На Українському Національному Конгресі у квітні 1917 року В.Винниченка обирають до складу Української Центральної Ради та заступником її Голови – М.Грушевського. Він був одним з організаторів і першим головою українського національного уряду – Гене-

рального Секретаріату і генеральним секретарем внутрішніх справ.

В.Винниченко – автор майже усіх декларацій і офіційних актів відродженої української держави. Ним були написані перші три Універсали Центральної Ради, що стали історичними віхами відродження державності української нації. Саме В.Винниченко оголосив на Другому військовому з'їзді 10 червня 1917 року Перший Універсал Центральної Ради, а на пленумі Центральної ради 27 червня 1917 року – Декларацію Генерального Секретаріату.

Домагаючись автономного статусу для

В. Винниченко.
Фото. Поч. XX ст.

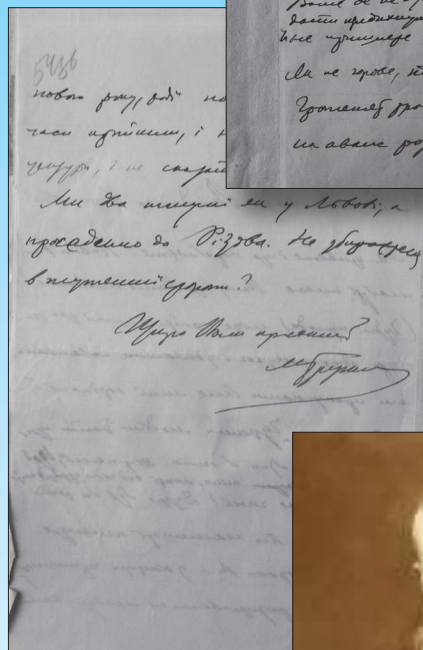
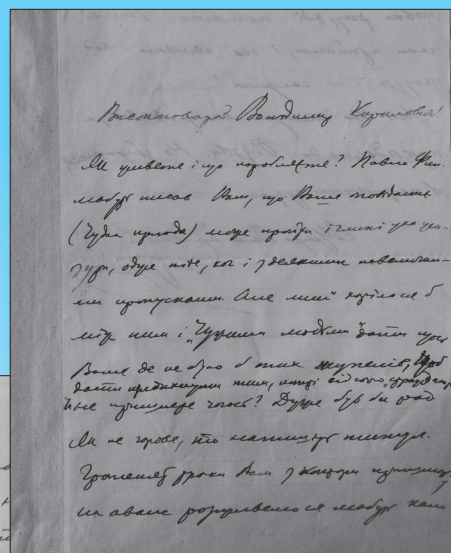
**Розалія Ліфшиць —
дружина В.Винниченка.**
Фото. Поч. XX ст.

Євген Чикаленко.
Фото. Поч. XX ст.
Громадський діяч, меценат,
видавець газети «Рада», який
підтримував В.Винниченка.

Часопис «Дзвін». Київ.
В.Винниченко був одним
із засновників та активних
його авторів.

**Лист
М. Грушевського
до В. Винниченка.**
1906 р.

Михайло Грушевський.
Фото. Поч. XX ст.

України у федеративній російській республіці, Центральна Рада вступила в переговори з Тимчасовим урядом Росії. Завдячуючи головно В.Винниченку вдалося досягти юридичного визнання Петроградом Центральної Ради, Генерального Секретаріату та автономії України, що було зафіксовано у Другому універсалі 3 липня 1917 року.

Визначною подією у державному будівництві України стало проголошення Третього Універсалу Центральної Ради 7 листопада 1917, яким проголошувалося створення Української Народної Республіки. Подальший розвиток Української революції призвів до

ухвалення Радою 12 січня 1918 р. Четвертого Універсалу, за яким «Українська Народна Республіка стає самостійною, ні від кого незалежною, вільною, суверенною державою українського народу».

Під натиском більшовицьких військ у кінці січня 1918 року уряд УНР на чолі з новим прем'єром В.Голубовичем змушений був виїхати до Житомира. В.Винниченко разом із дружиною перебрався на південь, до Бердянська. Під час гетьманщини він жив на хуторі Княжа Гора на Канівщині, де займався літературною творчістю, написав п'єсу «Між двох сил». Тут був заарештова-

Українська революційна стихія.
Фото. 1917 р.

В.Винниченко на одному з мітингів у Києві.
Фото. 1917 р.

Відзнака «Україна. 1917».

Зруйнований пам'ятник російському прем'єр-міністрові П.Столипіну у Києві.
Фото. Березень 1917 р.

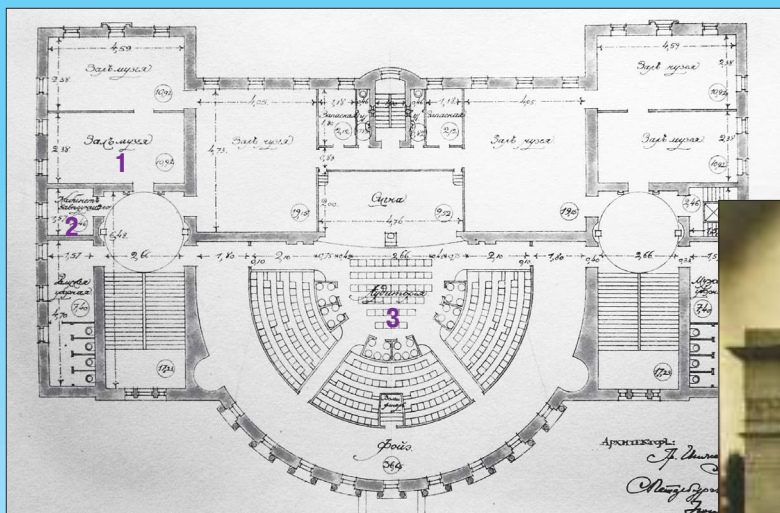
ний гетьманською вартою у надуманій підозрі в державній змові, але за браком доказів звільнений з-під варти. Залишившись у Києві, повернувся до активної політичної діяльності.

У вересні 1918 року В.Винниченко очолив опозиційний до гетьманського режиму Павла Скоропадського Український Національний Союз. Зі своїми нечисленими прибічниками розпочав підготовку до повалення гетьманського режиму. Очолив створену для цієї мети Директорію, під проводом якої було успішно здійснено повстання, відновлено УНР. 28 січня 1919 року В.Винниченко був

затверджений Трудовим конгресом України головою держави.

Проте невдовзі В.Винниченко змушений був подати у відставку з посади голови Директорії і, відійшовши від політики, виїхав за межі України.

У Відні він за досить стислий час написав тритомну працю "Відродження нації", де виклав власне бачення складних націотворчих процесів. Твір значною мірою підсумковий, написаний пристрасно по гарячих слідах подій, став важливим джерелом для вивчення і розуміння складних політичних процесів в Україні періоду розбудови державності та

П.Альошин. Кресленик плану 2-го поверху будинку Центральної Ради.

1910 р.

Позначено кабінет голови УЦР М.Грушевського (1), кабінет голови ГС В.Винниченка (2) та зал засідань УЦР (3).

Будинок Української Центральної Ради з риштуванням для демонтажу російської символіки.

Фото. Березень 1918 р.

Газетне повідомлення про обрання першого українського уряду – Генерального Секретаріату на чолі з В.Винниченком.
6 червня 1917 р.

Перший уряд УНР – Генеральний Секретаріат. Сидять (зліва направо): І.Стешенко, Х.Барановський, В.Винниченко, С.Єфремов, С.Петлюра; стоять: П.Христюк, М.Стасюк, Б.Мартос. (На фото відсутній – В.Садовський). Фото. 1917 р.

збройної боротьби за незалежність України.

За політичною орієнтацією Винниченко був соціалістом і тяжів на той час до комуністичної ідеології. Але більшовики, на його думку, недостатньо враховували національний чинник. Тож він мріяв організувати нову партію, соціальна програма якої мало чим відрізнялася б від більшовицької, однак тісніше пов'язувалася з інтересами української нації.

Наприкінці 1919 року В.Винниченко спробував втілити цю ідею у життя. Він вийшов із УСДРП і організував у Відні Закордонну групу українських комуністів, створив її друкований орган – газету «Нова доба», в якій

опублікував свій лист-маніфест «До класово-несвідомої української інтелігенції», сповістивши про свій повний перехід на комуністичні позиції.

На початку 1920 року він почав інтенсивно шукати шляхи до повернення на Батьківщину. Наприкінці травня 1920 року В.Винниченко разом із дружиною прибув до Москви, а потім до Харкова, де дістав пропозицію зайняти посаду заступника голови Раднаркому УСРР із портфелем наркома закордонних справ, із кооптацією у члени ЦК КП(б)У, хоча наполягав на місці у політбюро ЦК КП(б)У.

Ознайомившись з економічним і політич-

В.Винниченко — керівник української делегації на переговорах з Тимчасовим урядом Росії у справі автономії України.

Представники Тимчасового уряду Росії, які вели переговори у Києві з Центральною Радою у справі автономії України: (зліва направо: військовий міністр Олександр Керенський, міністр пошт і телеграфів Іраклій Церетелі, міністр закордонних справ Михайло Терещенко.

Третій Універсал УЦР проголосив створення Української Народної Республіки, 7 листопада 1917.

Будинок Купецького зібрання (нині Національна Філармонія), в якому 6-8 квітня 1917 р. відбувся Український Національний Конгрес. Фото поч. XX ст.

Четвертий Універсал УЦР проголосив повну державну самостійність України. 12 січня 1918 р.

нимстановищем країни, державними відносинами між Росією і Україною, зробив висновок про те, що політичних важелів для здійснення широкомасштабних планів «українізації України» він не матиме. Тому відмовився від членства у ЦК КП(б)У та участі в роботі уряду УСРР. У вересні 1920 року знову, тепер уже назавжди, виїхав за кордон.

Повернувшись до Відня, В.Винниченко виступає з гострою критикою національної і соціальної політики комуністів та радянського уряду. Продовжує уважно стежити за подіями в СРСР, займається літературною творчістю, живописом. V Всеукраїнський з'їзд рад

оголосив В.Винниченка ворогом народу, поставивши його «поза законом». У той же час політична еміграція відвернулася від свого недавнього лідера. В.Винниченко поступово замикається у власній творчості, оселившись у французькому містечку Мужен біля Канн.

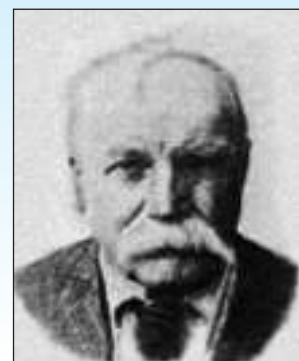
Під час німецької окупації Франції на якийсь час був ув'язнений у концтаборі за відмову співпраці з нацистами.

Літературна спадщина Володимира Винниченка — золотий фонд української культури. Появу перших його творів вітали Іван Франко і Леся Українка. У 1909 році Михайло Коцюбинський писав: «Кого у нас читають?

Будинок на бульварі Т.Шевченка, 34, де розташовувалося Міністерство шляхів УНР. 14 листопада 1918 р. тут відбулося засідання представників українських партій, на якому утворено Директорію УНР.
Фото. Поч. XX ст.

Перший склад Директорії УНР: Володимир Винниченко (вгорі), (внизу, зліва направо) Федір Швець, Андрій Макаренко, Симон Петлюра, Опанас Андрієвський.

Винниченка. Про кого скрізь йдуть розмови, як тільки річ торкається літератури? Про Винниченка. Кого купують? Знов Винниченка».

Письменник написав 14 романів, два з них ще й дотепер не опубліковані, низку п'єс, сценаріїв, сотні оповідань, багато задумів залишилися нереалізованими. У 1920-х роках в Україні вийшли його зібрання творів у 23 та у 24 томах, окремі твори і збірки видавалися по кілька разів. П'єси В.Винниченка ставилися у більшості українських театрів, а також за кордоном. Твори письменника перекладалися іншими мовами, зокрема англійською, французькою, російською, польською,

чеською, португальською, ідиш та ін. Перу В.Винниченка належить також значна публіцистична спадщина – зібрана в окремі книжки та розкидана на шпальтах періодичних видань.

Певні досягнення мав В.Винниченко у живопису, до якого він долучився на еміграції. На щастя вже в часи незалежності України близько сотні його картин і кілька альбомів малюнків повернулися на Батьківщину.

Останні роки життя В.Винниченко віддав створенню власної філософської концепції – конкордизму, та написанню роману «Слово за тобою, Сталіне». А останньою його працею

**Медаль «10 років
Директорії». 1928 р.**

**Будинок на розі сучасних вулиць Інститутської та Липської, в якому
розташовувалася Директорія УНР. Фото 1918 р.**

**Урочиста демонстрація на Софійському майдані з
нагоди в'їзду Директорії до Києва після повалення
влади гетьмана П.Скоропадського. В центрі
В.Винниченко та С.Петлюра.
19 грудня 1918 р. Кадр кінохроніки.**

**Газета «Україна».
15-16 листопада 1919 р.**

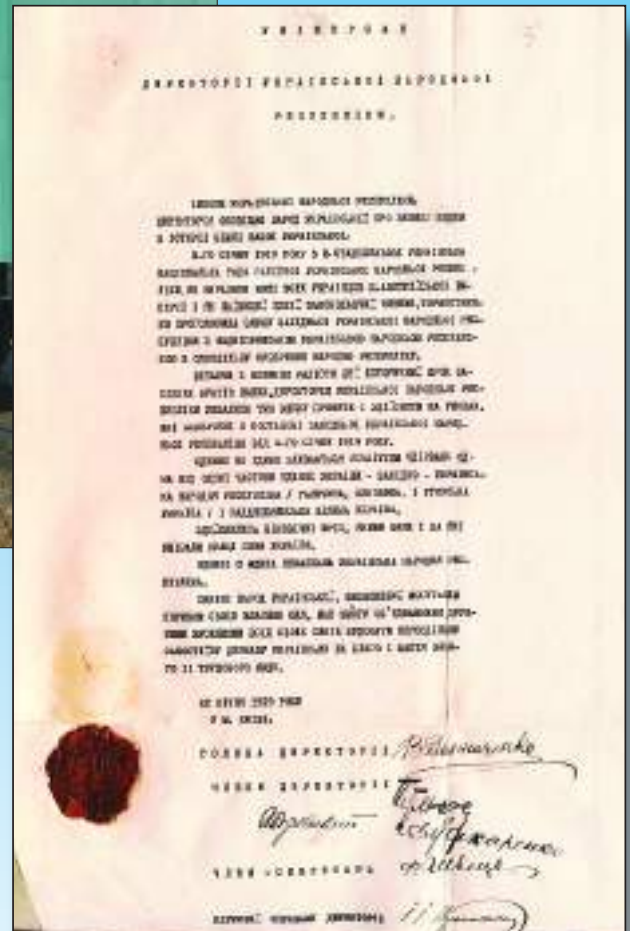
став «Заповіт борцям за визволення» (1949), опублікований через кілька десятиліть по смерті автора.

Помер Володимир Винниченко 6 березня 1951 р., похований на міському кладовищі французького міста Мужен.

Відроджена Україна шанує й пам'ятає В.Винниченка, як політика і державотворця, громадського діяча. Його твори видаються значними накладом і пробуджують національну свідомість. Іменем В.Винниченка названі вулиці і навчальні заклади, створено літературну премію його імені. На батьківщині у рідному місті відкрито величавий пам'ятник ...

Вагон-музей у м.Фастові, де 1 грудня 1918 р. було підписано попередню угоду про об'єднання УНР та ЗУНР.
Сучасне фото.

«Універсал Директорії Української Народної Республіки», відомий як Акт Злуки, від 22 січня 1919 р. затверджений Трудовим Конгресом України.

Підписаний Головою Директорії В.Винниченком та усіма членами Директорії.

Голова Директорії УНР В.Винниченко та член Директорії УНР Головний отаман Армії УНР С.Петлюра.
Кадр кінохроніки. 19 грудня 1918 р.

Нація без державності є покалічений людський колективний організм.

В.Винниченко

Російська демократія закінчується там, де починається українське питання...

В.Винниченко

Терор – самовбивство для тої самої ідеї, яка його вживає.

В.Винниченко

В.Винниченко.
Фото. Поч. 1920-х рр.

Будинок Міського театру у Києві (нині Національна опера України), де відбувався Трудовий Конгрес України.
Фото. 1920-ті рр.

Печатка Української Народної Республіки.

«Закон про форму влади на Україні» ухвалений Трудовим Конгресом України 28 січня 1919 р.

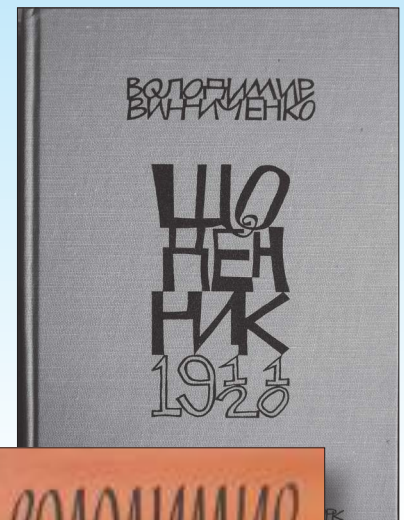
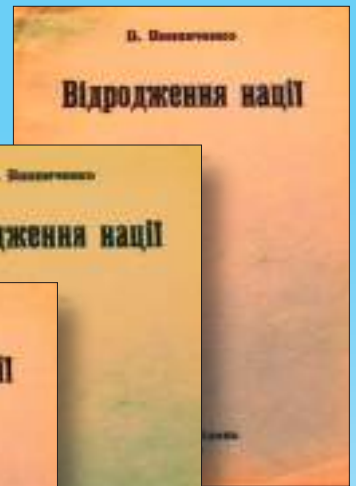
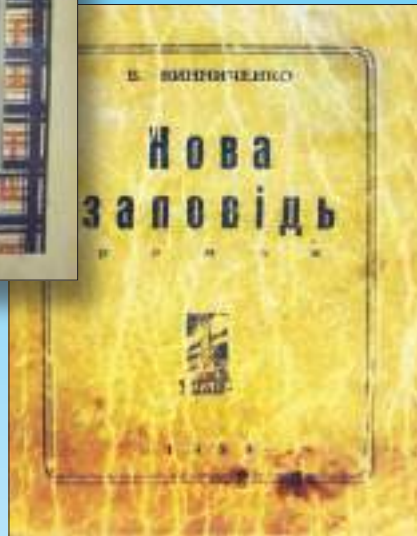
Читати українську історію треба з бромом, – до того боляче, досадно, гірко...

В.Винниченко

Всяка державна будова тільки тоді може бути непохитною, коли в її основу покладено не примус, а добру волю її складових частин.

В.Винниченко

Видання творів В.Винниченка
різних років.

В.Винниченко

Поштова марка України. 2005 р.

Монета номіналом 2 гривні. 2005 р.

Монета номіналом 2 гривні. 2007 р.

Модель пам'ятника В.Винниченку на батьківщині.
Скульптор В. Цісарик. Фото. 2010 р.

Меморіальна дошка В.Винниченку
на корпусі Київського національного
університету ім. Т.Шевченка.
Фото. 2010 р.

Олександр Кучерук

Володимир Винниченко:
сторінки державно-політичної діяльності.

До 130-ліття з дня народження В.Винниченка

Складаємо подяку за можливість використати при підготовці видання матеріалів, люб'язно наданих Музеєм Української Народної Республіки, Інститутом літератури НАН України, Центральним державним архівом вищих органів влади України (ЦДАВО України), колекціонерами О.Мельником, В.Яцюком.

*Науковий редактор
д.і.н., член-кореспондент НАН України
Валерій Солдатенко*

*Комп'ютерний дизайн та верстка
Олег Коспа*

У виданні, присвяченому 130-літтю від дня народження Голови першого українського уряду – Генерального Секретаріату, Голови Директорії, лідера УСДРП В. Винниченка, подано унікальні документи і матеріали, що висвітлюють життєвий шлях політика і митця на тлі боротьби українського народу за державну самостійність у період Української революції 1917—1920 рр.

Підписано до друку 25.08.2010. Формат 60х84 1/8. Папір крейдяний.
Друк офсетний. Умов. друк. арк. 1,86. Обл. вид. арк. 2,45. Наклад 1000 прим.